TURINYS

Padėkos 9
Terminai ir santrumpos 11
Įvadas 13

I DALIS: SĄVOKOS GIMIMAS 19
1. Grėsmės sukūrimas 21
2. Rusijos elgesio šaknys 33
3. Vaizdas iš Kremliaus 48

II DALIS: HIBRIDINIAI IR POLITINIAI KARAI 69
4. Rusijos (tikro) karo vykdymo būdas 71
5. Politinis karas teoriškai 82
6. Politinis karas praktikoje 94

III DALIS: NAUJŲJŲ KARŲ GINKLAI 107
7. „Mandagieji žmonės“ 109
8. Nemandagieji žmonės 122
9. Nematomieji žmonės 132
10. Visi kiti 140

IV DALIS: SUSIDŪRUS SU IŠŠŪKIU 153
11. Sveiki atvykę į naują karo pasaulį 155
12. Kovojant (gynybiniame) politiniame kare 168

Rinktinė bibliografija 184
Pastabos 188

2. RUSIJOS ELGESIO ŠAKNYS

> Jūsų, amerikiečių, problema sprendžiant reikalus su mumis yra ta, kad jūs dedatės suprantantys mus, bet nesuprantate. Jūs pažvelgiate į kinus ir sakote: „Jie nepanašūs į mus." Tada pažvelgiate į mus, rusus, ir teigiate: „Jie panašūs į mus." Bet jūs klystate. Mes nepanašūs į jus.
>
> (Vladimirui Putinui priskiriama citata)[1]

Diskusija, ar rusai yra europiečiai, azijiečiai, eurazijiečiai ar dar kas nors, yra šimtmečių senumo ir nesiliauja iki šiol. Vis dėlto, kalbant apie saugumo politiką, akivaizdu, kad Maskva susiduria su išskirtiniais rūpesčiais, savaip žiūri į pasaulį ir savaip suvokia, kaip reaguoti į numanomas grėsmes. Kai kurias intelektualias diskusijas apžvelgsime vėliau, pirmiausia vertėtų mažumėlę pasvarstyti, kodėl Kremlius įsitikino, kad jo neišvengiamai laukia egzistencinė ir kultūrinė kova su Vakarais, kodėl reagavo būtent taip. Tai kažkiek susiję su skirtumu tarp to, kaip Rusija mato save ir kaip su ja elgiasi Vakarai – svarbiausia Jungtinės Valstijos, – bet taip pat ir su Putino siekiais sugrąžinti Rusiją į, jo manymu, jos teisėtą vietą, ir su spraga tarp Putino troškimų ir tikrųjų šalies pajėgumų. Tokiame kontekste atsispindi ir institucinės aplinkybės, progresyvus politikų suasmeninimas – iš

Rusijos Federacijos vyriausybės rūmų fasade puikuojasi dvigalvis erelis – šalies herbas, kildinamas iš Maskvos didžiosios kunigaikštystės laikų. Dvi erelio galvos tarsi simbolizuoja buvimą tarp Europos ir Azijos, priklausymą dviems pasauliams.

pradžių valdant Borisui Jelcinui, o paskui Vladimirui Putinui, – ir tai skatina iš esmės verslumu ir griovimu paremtą politikos modelį.

Sumuštieji

> Kai kurie teigia, kad Rusijai negresia jokie išoriniai pavojai, išskyrus terorizmą ir vidinius konfliktus. Kad gynybai išleidžiama per daug. Kad tėvynės gynybos ir privalomosios karo tarnybos idėjos neteko prasmės. <...> Tačiau faktas, kad saugumo grėsmės Rusijai ne tik nemažėja, bet ir vis labiau auga.
>
> (Generolas Machmutas Garejevas, 2013 m.)[2]

Oficialiuose ir neoficialiuose Rusijos pareiškimuose nuolat pasikartoja tema, kad Vakarai sumenkino ir sumušė jų šalį. 2014 metų kovą, rusams vis labiau suimant Krymą į savo rankas ir veržiantis į Donbasą, JAV prezidentas Barackas Obama pasakė liūdnai pagarsėjusius žodžius, apibūdindamas Rusiją kaip „regioninės įtakos valstybę, grasinančią kai kurioms artimiausioms savo kaimynėms – ne iš stiprybės, bet iš silpnybės".[3] Nors daugeliu atžvilgių šie žodžiai yra objektyviai teisingi, jie akivaizdžiai įsiutino Putiną, nes šis pasišiaušė ir pavadino teiginį „žeminančiu bei absoliučiai klaidingu".[4] Iš dalies toks įsiūtis, tikėtina, buvo tik vienas iš daugybės griūvančių Rusijos ir Vakarų santykių simptomų, kilusių iš naujo įsitikinimo, kad Rusija ne tik buvo išduota praeityje, bet ir atsidūrė pavojuje šiandien.

Putinas atėjo į valdžią 2000-aisiais kaip pragmatiškas nacionalistas, skeptiškai žiūrintis į Vakarų vertybes bei siekius, bet susitaikęs su mintimi, kad Rusijos ateitis susijusi su glaudesniu ekonominiu ir politiniu bendradarbiavimu su Vakarais; bet atrodo, kad dar prieš grįždamas į prezidento kėdę 2012-aisiais Putinas pasikeitė.[5] Jis ėmė vis labiau tikėti savo paties retorika ir, tiesą sakant, savo paties mitologija, demonstruodamas asmeninį ir ideologinį polinkį į agresyvesnį rusų nacionalizmą. Jis laikosi požiūrio, kad Rusijos vietai pasaulyje ir jos išskirtinei bei nepakartojamai kultūrai pavojų kelia ir kenkia vakariečių vertybės bei politinės ambicijos. Kaip jis pareiškė 2011 metais: „Kartais man atrodo, kad Amerikai reikia ne sąjungininkų, o vasalų."[6]

Čia napakaks vietos pakartoti visą Kremliaus litaniją apie vakariečių klastas, nuo „išdavystės“ dėl NATO plėtros iki „spalvotųjų revoliucijų Ukrainoje, Sakartvele (Gruzijoje) ir Kirgizstane organizavimo“ ar antikorupcinio ir prodemokratinio aktyvizmo bei opozicijos judėjimų „paramos“ pačioje Rusijoje. Tam prireiktų atskiros knygos.[7] Kai kurios jų yra kažkiek pagrįstos, kitos – akivaizdžiai ne. Bet čia svarbu pabrėžti, kad tai nėra tik paprasčiausiai patogus politinis naratyvas, siekiant demonizuoti priešininką ir mobilizuoti nacionalistiškai nusiteikusius šalininkus – nors, be abejonės, visa tai yra tiesa, – bet taip pat tuo nuoširdžiai tiki didelė dalis politikos ir ypač saugumo elito – visų pirma Putinas ir artimiausi jo sąjungininkai.

Pavyzdžiui, Saugumo tarybos sekretorius Nikolajus Patruševas yra stačiokiškai pareiškęs, kad JAV „labai patiktų, jeigu Rusija kaip šalis apskritai neegzistuotų“.[8] Buvęs Valstybės Dūmos pirmininkas, o dabar Išorinės žvalgybos valdybos (SVR) vadovas Sergejus Naryškinas kalba dar įmantriau: „Vašingtonas siekia sėti nestabilumą, <...> tęsti senus ir pradėti naujus puolimo bei grobstymo veiksmus“ ir tai daro „kurstydamas antirusiškas nuotaikas Europoje“.[9] Pats Putinas yra pareiškęs:

> Mūsų Vakarų partneriai, vadovaujami Jungtinių Amerikos Valstijų, savo politikoje renkasi nesiremti tarptautine teise, verčiau mojuoti bizūnu. Jie įtikėjo, kad yra privilegijuoti ir išskirtiniai, kad gali spręsti pasaulio ateitį ir kad tik jie vieninteliai yra teisūs.[10]

Šis procesas taip pat tapo savarankiškas. Pavyzdžiui, žinant, kaip plačiai Kremlius interpretuoja „karo“ sąvoką, ekonominės sankcijos – būtent tos priemonės, kurias Vakarai priėmė kaip atsaką pasmerkdami Rusijos agresiją, – yra laikomos vienašališkais priešiškais veiksmais. Kai valstybės valdomo VTB banko

Kremliaus politikos šalininkų demonstracija. Rankose laiko plakatus „Rusija. Myliu, didžiuojuosi ir tikiu“, „Rusija – didi valstybė“, „Putinai, mes su tavimi“.

pirmininkas Andrejus Kostinas pareiškė, kad „sankcijos, kalbant kitais žodžiais, yra ekonominis karas prieš Rusiją“, jis kalbėjo viso Kremliaus vardu.[11]

Maskva nuoširdžiai tiki, kad ji stengiasi pasivyti Vakarus plėtojant valstybių ardymo ir prievartos pajėgumus. Kad ir kokia klaidinga būtų ši nuomonė, ji formuoja Rusijos požiūrį į hibridinį karą ir savo pačios pajėgumų kūrimo metodus. Galima apsvarstyti, pavyzdžiui, Generalinio štabo vado Valerijaus Gerasimovo 2016 metų kalbą:

> Būtina susitelkti į pagrindinius [Vakarų] hibridinių metodų aspektus. Įvykių klastojimas ir žiniasklaidos kontrolė yra vieni veiksmingiausių asimetrinio karo metodų. Jų poveikį galima palyginti su didelio masto karių ir pajėgų naudojimu.

> Iliustruosiu keliais pavyzdžiais: nacionalizmo Ukrainoje ar revoliucinių neramumų arabų pasaulyje kurstymas. Milžiniška įtaka žmonių protams prisidėjo prie protestuoti nusiteikusių žmonių skaičiaus augimo, o dėl „spalvotųjų judėjimų" skatinimo Šiaurės Afrikoje kai kuriose šalyse buvo pakeisti politiniai režimai.[12]

Iš čia kyla tikėjimas, kad *gibridnaja voina* yra išimtinai amerikiečių išradimas, kuriuo, pasinaudojant Vakarų ekonomine ir minkštąja galia, norima slaptomis ir paneigtinomis priemonėmis pasiekti politinių pokyčių.[13] Tai ne tik prisideda prie nuolatos gresiančio pavojaus atmosferos – ir tas pavojus yra slaptas bei subtilus, juo galima pateisinti bet kokius pasikeitimus: nuo darbininkų neramumų iki prarastų prekybos galimybių, – bet ir leidžia pateisinti pačios Rusijos veiksmus.

Padaryti Rusiją vėl didžią

> Rusija jau šimtmečius buvo ir toliau lieka pasaulio galia. Ji visada turėjo ir tebeturi teisėtų interesų sferų <...>. Neturėtume šiuo atžvilgiu prarasti budrumo ir neturėtume leisti nekreipti dėmesio į mūsų nuomonę.
>
> (Vladimiras Putinas, 1999 m.)[14]

Putino Rusija turi daug ambicijų ir mažai išteklių. Dėl šio skirtumo ji elgiasi labai išradingai bei improvizuotai ir daug dėmesio skiria sau, be to, – ir šis modelis matomas jau šimtmečius – pateisina griežtą centrinės valdžios kontrolę, kad galėtų sutelkti išteklius nacionaliniam saugumui.[15] Juk vis dėlto ji siekia ne tik turėti reikšmingą pasaulinės galios, į kurios nuomonę reikia atsižvelgti visais svarbiais klausimais, statusą, bet ir turi konkrečių lūkesčių išlaikyti posovietinę Euraziją savo įtakos

Kandidato į prezidentus V. Putino palaikymo mitingas. Vienas iš mitinguotojų laiko plakatą „Ačiū Putinui už Rusiją“.

sferoje (su akivaizdžia išimtimi – Baltijos valstybėmis, kurios, kaip plačiai pripažįstama, laikomos „prarastomis“[16]). Tačiau turi veikti laikydamasi griežtų apribojimų.

Apskritai didžioji dalis galios yra tiesiogiai arba netiesiogiai ekonominės prigimties. Reikia pripažinti, kad autoritariniai režimai daug geriau pajėgia sukaupti išteklius strateginiams prioritetams. Pavyzdžiui, Rusija oficialiai skiria apie 4 % savo bendrojo vidaus produkto (BVP) gynybai, nors išsamesni tyrimai rodo, kad tikrasis skaičius artimesnis 6 %, palyginti su Europos NATO narių vidurkiu – 1,2 %.[17] Nepaisant to, ją vis tiek riboja bendras ekonomikos dydis, tad dėl vangaus jos augimo Kremlius buvo priverstas nuo 2016-ųjų mažinti biudžetą gynybai.[18] Tai neišvengiamai tiesiogiai ir netiesiogiai paveikia karinius pajėgumus – nuo susilpnėjusių viešųjų pirkimų ir mokymų programų iki mažesnių galimybių mokėti atlyginimus ir suteikti tokias gyvenimo sąlygas, kurios padėtų pritraukti ir išlaikyti gerą personalą. Kremlius aiškiai įsipareigojęs vykdyti su gynyba susijusius

mokslinius tyrimus ir plėtrą tiek vidaus reikalams, tiek eksportui, tačiau ekonominės silpnybės ir prasti praeities investiciniai sprendimai taip pat pakirto Rusijos technologinius pajėgumus tuo metu, kai karo pobūdžiui naują formą suteikia greitas (ir brangus) progresas.

Tiesą sakant, naujausios priemonės rytoj yra ne tokios naudingos kaip gana geros priemonės jau šiandien ir į Rusijos pajėgumus nederėtų numoti ranka. Be to, kaip rusams ir būdinga, jie pasitelkia išmonę, kad išnaudotų savo dalines stiprybes, pavyzdžiui, kreipiasi į įsilaužėlius, idant šie sutvarkytų kibernetinių pajėgumų spragas. Tačiau tokios priemonės yra laikinos ir jos negali nuslėpti – ypač nuo savo pačių karinių operacijų planuotųjų – vis gilėjančio technologinio plyšio tarp Rusijos ir Jungtinių Valstijų ir (kas Maskvą sukrečia gal net labiau) prarasto pranašumo prieš Kiniją, kuris ilgą laiką buvo savaime suprantamas.[19]

Be to, daug diskutuojama apie ilgalaikes Rusijos populiacijos tendencijas. Atrodo, kad sutariama, jog už kampo tyko krizė. 2010 metų gyventojų surašymo duomenimis, per aštuonerius metus žmonių skaičius sumažėjo beveik 3 %, iki 142,9 mln., o 2015 metų Rusijos prezidento nacionalinės ekonomikos ir viešojo administravimo akademijos ataskaitoje teigiama, kad iki 2050-ųjų smukimas sieks 20 %, o gyventojų skaičius sieks 113 mln.[20] Pasekmės bus įvairiausios – nuo potencialių šauktinių arba jaunų ir tvirtų darbininkų stygiaus iki poreikio skatinti migraciją iš Kinijos ar Vidurio Azijos, o daugeliui vyriausybės narių toks sprendimas jau savaime atrodytų kaip saugumo ir geopolitikos pavojus.

Galiausiai moderniajame pasaulyje kultūrinis kapitalas ir ekonominė svarba yra galingi geopolitikos įrankiai. Angliavandenilių valstybė yra naftos ir dujų kainų įkaitė, o didžioji dalis XXI a. pradžios pasiekimų, kuriais Putinas puikuojasi, tiesiog priklausė nuo sėkmės ir aukštų kainų. Rusijos minkštoji galia yra ribota, o

jos įvaizdis pasaulio akyse aiškiai nepatrauklus. 2017 metų „Pew“ tyrimų centro atlikta pasaulio gyventojų nuomonės apklausa parodė, kad tik 34 % respondentų Rusiją vertina teigiamai: tik Vietname, Graikijoje ir Filipinuose daugiau nei pusė gyventojų į ją žiūrėjo palankiai.[21] Galbūt kai kurie diktatoriai vertina Putino pergales, galbūt kai kurie būsimi „tvirtos rankos“ vadovai laiko jį sektinu pavyzdžiu. Dalis socialinių konservatorių tiki, kad Rusija yra apsauga nuo besikeičiančių vertybių, o kiti laiko ją atsvara pasauliniam Amerikos dominavimui. Bet iš esmės Rusija nelaikoma kylančia galia arba sektinu pavyzdžiu. Iškalbinga, pavyzdžiui, kad vienintelės valstybės, kurias Maskva sugebėjo įtikinti pripažinti Krymo aneksiją, buvo Afganistanas, Kuba, Kirgizstanas, Nikaragva, Sirija, Šiaurės Korėja ir Venesuela.

Partizaninė geopolitika

> Jeigu apsiribosime tik vakariečių diplomatijos modeliu, leisime jiems rinktis žaidimą ir burti komandas.
>
> (Rusijos užsienio reikalų ministerijos pareigūnas, 2016 m.)[22]

Sujungus visas šias dalis, Rusijos pretenzijos į didžiosios valstybės statusą ir siekis įgauti Putino geidžiamą pasaulinį vaidmenį ima atrodyti banaliai. Žinoma, Rusija turi branduolinių ginklų, bet tai – ribotos naudos įrankiai. Juos galima pasitelkti diktatoriškiems gąsdinimams, tokiems kaip 2008 metų grasinimai Lenkijai, kad jeigu ši sutiks priimti JAV priešraketinės gynybos sistemas, „pati prašysis tapti taikiniu. Tai – šimtaprocentinė garantija“.[23] Įmanoma, kad jie galėtų būti panaudoti ribotam taktiniam puolimui, siekiant deeskaluoti tradicinį karą – kitaip tariant, pabaigti jį Rusijai priimtinomis sąlygomis. Tačiau pirmasis planas atrodo nelabai veiksmingas, o antrasis – be galo rizikingas. Vienas Generalinio štabo karininkas atmetė „eskalacijos

vardan deeskalacijos“ idėją kaip tokią, „kurią sumanė teoretikai, o ne praktikai“[24] ir, turimais duomenimis, tokia doktrina neegzistuoja.[25]

Vietoj to Rusija turi karines pajėgas, kurios kaip visada yra tik iš dalies modernizuotos, o šį procesą slopina vis didesnis ekonominis spaudimas. Šalies ginkluotosiose pajėgose iš viso yra apie milijoną uniformuotų pareigūnų, bet esminės sausumos pajėgos sudaro vos trečdalį jų.[26] Apie pusė jų yra šauktiniai, kuriuos siųsti

Rusijos Federacijos ginkluotųjų pajėgų emblema.

į mūšį nepaskelbus karo padėties draudžia įstatymas, o jų tarnyba tetrunka metus – vargu ar to pakanka tinkamai juos parengti, be to, tai reiškia, kad jie iš tiesų būna aktyviai pasirengę kovai galbūt tris ar keturis tų metų mėnesius. Žinant, kad, remiantis Ukrainos duomenimis, apie 40 tūkst. jų, o dažnai ir daugiau paprastai yra dislokuoti Kryme ir Donbase bei jo apylinkėse, kad daug jų reikia laikyti neramiame Šiaurės Kaukazo regione ir kad dar daugiau išbarstyta palei ilgą Rusijos pasienį, skaičius ne toks ir didžiulis, koks atrodo, ypač atsižvelgus į poreikį rotuoti mūšyje dalyvavusias pajėgas.

Šių pajėgų šiukštu nepavadinsi nereikšmingomis, ypač posovietinėms Rusijos kaimynėms, kurios nėra apsaugotos kaip

NATO narės. Pavyzdžiui, net ir po dvejų reformų ir persiginklavimo metų visą Ukrainos kariuomenės aparatą sudaro 210 tūkst. karių ir 40 tūkst. civilių, o Sakartvelo – tik 37 tūkst.[27] Visgi panašu, kad Putinas užsimojo paversti Rusiją kažkuo daugiau nei tiesiog regioninės reikšmės valstybe, gebančia kabinėtis prie mažesnių ir vargingesnių kaimynių. Jo siekis, kad ir kaip optimistiškai atrodytų, yra užimti svarbų vaidmenį pasaulinėje arenoje.

Rusijos atsaką galima būtų pavadinti „partizanine geopolitika". Kaip šio skyrelio įžanginėje dalyje pateiktoje citatoje teigė rusų diplomatas – kam laikytis varžovui palankių taisyklių? Rusija, kaip ir bet kuris gudrus sukilėlis, bando vengti konflikto ten, kur ji pati yra silpna, o priešai – stiprūs, ir verčiau perkelia kovą į savo pasirinktą mūšio lauką. Didele dalimi tuo mūšio lauku tampa politika, pasinaudojant faktu, kad autoritarinė valstybė iš esmės gali būti nuožmesnė, labiau rizikuojanti ir drausmingesnė nei būrys vidinių diskusijų ir susiskaldymų kamuojamų demokratijų. Šiame kontekste karinė hibridinio karo sąvoka yra mėginimas labiau išnaudoti ribotas pajėgas ir sumenkinti priešo gynybinius pajėgumus tikrosioms kautynėms dar neprasidėjus. Kryme Rusija palaužė Ukrainos karių pavaldumo grandinę, susilpninokariuomenės kovos dvasią ir kuriam laikui privertė juos nesuvokti, kas vyksta, todėl, užuot kovojus iki pergalės, beliko juos uždaryti, paimti į nelaisvę ir išvaryti. Panašiai politinis karas leidžia rasti kitą sprendimą, užuot dislokavus pernelyg apkrautas elitines pajėgas ir likusią atgyvenusią kariuomenę prieš tokį priešą kaip NATO. Vietoj to Rusija aplenkia daugumą objektyvių savo silpnųjų vietų ir pasinaudoja subjektyviomis priešo silpnosiomis vietomis. Vis dėlto Vakarai daug ko bijo: jie bijo socialinių trikdžių ir brangių įsipareigojimų užsienyje; jie bijo, kad jų pačių žiniasklaida jais manipuliuos ir kad sudėtingos sistemos, kuriomis jie kliaujasi,

Rusijos Federacijos gynybos ministerijos pastatas. Centre po vėliava puikuojasi SSRS herbas, o iš šonų – dvigalviai ereliai. Neįtikėtina carinių ir sovietinių simbolių dermė.

nustos veikti; jie bijo ambicingų kylančių konkurentų ir senų apmaudą liejančių varžovų. Panašu, kad Maskva, vietoj tiesioginės jėgos pasitelkdama psichologinę persvarą, korupciją ir dezinformaciją, mobilizuoja ir nukreipia šias baimes tokia linkme, kad Vakarai ima į Rusiją žiūrėti kaip į pernelyg dezorganizuojantį ir nepatogų priešininką, kad būtų verta mesti jam iššūkį. Perfrazuojant Franklіną D. Rooseveltą galima pasakyti, kad Rusija neturi ko prarasti, išskyrus pačią baimę. Kuo labiau Vakarai išpučia Kremliaus „grėsmės“ mastą ir įtaką, tuo labiau įgalina jį taip elgtis ir sukuria savaime išsipildančią pranašystę, nes paskatina rusus kažką su ta įtaka veikti.

Hibridinis karas hibridinei valstybei

> Dabartinė Rusijos vyriausybė nuo ankstesniųjų Vakarams pažįstamų sovietų lyderių skiriasi tuo, kad visiškai atmeta ideologinius apribojimus ir visiškai ignoruoja institucijas.
> (Disidentu tapęs Rusijos oligarchas Michailas Chodorkovskis)[28]

Maskvos požiūris taip pat atspindi Putino Rusijos politinį pobūdį. Vienas išskirtinis pastarųjų jos kampanijų – nuo politinių prieš Vakarus iki karinių prieš Ukrainą – ypatumas yra ribų tarp valstybių, paravalstybių, samdinių ir apmulkintų naivuolių nykimas. Toliau aptariamos nacionalinės mobilizacijos svarba aprėpia pusiau autonominių išteklių gavimą iš visų visuomenės sluoksnių – nuo entuziastingų interneto *trolių* ir „įsilaužėlių patriotų“ iki kazokų savanorių ar gangsterių.

Williamas Nemethas pavartojo terminą „hibridinis karas“ kalbėdamas apie Rusijos karą Čečėnijoje,[29] iš esmės kinetinių susirėmimų, per kuriuos teroristinės ir pusiau nusikalstamos operacijos buvo naudojamos remiant tradiciškesnes priemones, kontekste. Tokios idėjos šaknys slypėjo jo įsitikinime, kad čečėnų visuomenė buvo savaime hibridinė, vis dar kažkur pusiaukelėje tarp modernios ir beveik modernios būsenos, todėl tradicines socialinės santvarkos formas, ypač šeimas bei *teip* (klanus), galėjo mobilizuoti karui tokiais būdais, kurių nereikia arba nepavyktų kategorizuoti į „reguliarią“ ir „nereguliarią“ karo formas. Taigi, hibridinė visuomenė kovojo hibridinį karą.

Rusijos operacijų „hibridiškumas“ atspindi idėjiškai panašų, net jei veiksmais ir visiškai kitokį Rusijos valstybės „hibridiškumą“. Dešimtajame dešimtmetyje ir jau prasidėjus putinizmui ji, priklausomai nuo pasirinktos apibrėžties, arba nesugebėjo institucionalizuotis, arba aktyviai deinstitucionalizavosi. Tai – paveldimas režimas su itin stipria prezidento valdžia, pasižymintis neaiškiomis ribomis tarp viešojo ir privataus sektoriaus, tarp

vidaus ir išorės veiklų. Atrodo, kad teisės viršenybės ir stabdžių bei atsvarų sistemos stokojanti ir savo diktatoriškais metodais pernelyg daug palyginimų su fašizmu nesulaukianti Putino Rusija netiesiogiai, savo pačios stiliumi įkūnija Mussolinio aforizmą: „*Tutto nello Stato, niente al di fuori dello Stato, nulla contro lo Stato*“ (Viskas valstybėje, nieko už valstybės ir nieko prieš valstybę).[30]

Valstybinės institucijos dažnai laikomos asmeniniais feodais arba kiaulėmis taupyklėmis, o pareigūnai ar net karininkai laisvai dalyvauja komercinėje veikloje. Žiniasklaida, ypač televizija, yra ne vien oficialiosios propagandos, bet ir asmeninių sąskaitų suvedinėjimo priemonė. Rusijos stačiatikių bažnyčia praktiškai yra Kremliaus įrankis. Policija ir saugumo tarnybos yra tiek ekonomikos subjektai, tiek vyriausybės agentūros. Įstatymų

Rusijos prezidento V. Putino ir Maskvos bei visos Rusijos patriarcho Kirilo susitikimas.

leidžiamasis organas didžiąja dalimi tėra marionetinė institucija. Privatus verslas ir pilietinė visuomenė egzistuoja, tačiau iš jų Kremlius tikisi, kad veiks kaip jo instrumentai. Ne tik *nulla contro lo Stato*, bet ir *tutto per lo Stato* (viskas valstybei). Tokioje aplinkoje buvo bemaž neišvengiama, kad nekarinės priemonės bus įlietos į karo reikalus.

Iš esmės tai yra „adhokratija“, nes tikrąjį elitą apibūdina tarnyba Kremliaus poreikiams, o ne kokia nors konkreti institucinė ar socialinė tapatybė. Elitu gali būti šnipai, diplomatai, žurnalistai, politikai arba milijonieriai; iš esmės jie visi yra „politiniai verslininkai“, siekiantys arba privalantys tarnauti Kremliui, dažnai neprikla usomai nuo jų oficialaus vaidmens.[31] Todėl Putino Rusiją apibūdina kelios persidengiančios agentūros – toks „biurokratinis pliuralizmas“ ir leidžia Kremliui skaldyti ir valdyti, ir duoda bet kokios kitos praktinės naudos. Žinoma, toks verslumas turi du galus. Visi – beveik visi – išnaudoja savo padėtį dėl asmeninės naudos. Vidinė konkurencija gali būti labai neveiksminga, o užgrobti valstybę savo ir savo grupuotės naudai tampa lengviau. Vis dėlto būtent toks modelis ir taikomas. Maskva nenusprendė ignoruoti ribų tarp valstybinio ir privataus sektoriaus, tarp karinio ir civilinio sektoriaus, tarp to, kas teisėta ir neteisėta, prie ko esame įpratę Vakaruose. Greičiau tos ribos Rusijoje yra toli gražu ne tokios reikšmingos ir, negana to, jas dar labiau sumenkina besidubliuojančios ar net bekonkuruojančios agentūros. Tai gali trukdyti vykdyti nuoseklią politiką ir sukurti tokias problemas kaip perteklius ar net priešingi tikslai, kaip, pavyzdžiui, buvo per kišimąsi į 2016 metų JAV rinkimus, kai FSB (Federalinės saugumo tarnybos) ir GRU (Vyriausiosios žvalgybos valdybos) operacijos, regis, prieštaravo viena kitai.[32] Tačiau taip kartu kyla ir sudėtingas bei įvairialypis iššūkis, kurį Vakarų agentūroms sunku suprasti, o ką jau kalbėti apie pasipriešinimą jam.